

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian
Hungarian College of Higher Education

Challenges and Effects of Crisis Situations on Education

2
0
2
4

SELECTED
PAPERS

Berehove,
30-31 March 2023

International Academic Conference

ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ
ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ
УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

KRÍZISHELYZETEK
HATÁSA ÉS KIHÍVÁSAI
AZ OKTATÁSBAN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2023. március 30–31.

Tanulmánykötet

CHALLENGES AND EFFECTS
OF CRISIS SITUATIONS
ON EDUCATION

International Academic Conference
Berehove, 30–31 March, 2023

Selected papers

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ

**ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ
ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ
УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

ЗУІ ім. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ
Берегове
2024

УДК 370:061.3

В 41

Збірник наукових праць містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування», яка відбулася 30–31 березня 2023 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

Рекомендовано до видання у друкованій та електронній формі (PDF) рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (протокол №1 від «25» січня 2024 року)

Підготовлено до видання кафедрою педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти спільно з Видавничим відділом Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

За редакцією:

Емьовке Берсхауер-Олас, Єва Гуттерер, Лідіко Греба та Каталін Поллоі

Технічне редагування та верстка: *Олександр Добош, Ласло Вездел та Вівієн Товт*

Коректура: *Лідіко Гріца-Варцаба, Лідіко Греба та Катерина Лізак*

Дизайн обкладинки: *Вівієн Товт*

УДК: *Бібліотека ім. Опаци Черв Яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Матеріали наукового видання рецензовані Науковою радою міжнародної науково-практичної конференції.

За зміст наукових праць відповідальність несуть автори.

Проведення конференції та друк видання здійснено за підтримки уряду Угорщини.

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Друк: ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Карпатської України 36, м. Ужгород, 88006. Електронна пошта: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (палітурка)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© Автори, 2024

© Редактори, 2024

© Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, 2024

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

**KRÍZISHELYZETEK
HATÁSA ÉS KIHÍVÁSAI
AZ OKTATÁSBAN**

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2023. március 30–31.

Tanulmánykötet

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Beregszász
2024

ETO 370:061.3

K-95

A kiadvány a 2023. március 30-31-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszéke által rendezett *Krizishelyzetek hatása és kibívásai az oktatásban* című nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások szerkesztett anyagát tartalmazza.

Nyomtatott és elektronikus formában (PDF-fájlformátumban) történő kiadásra javasolta
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2024. január 25., 1. számú jegyzőkönyv).

Kiadásra előkészítette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlege és Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszéke.

Szerkesztette:

Berghauer-Olasz Emőke, Hutterer Éva, Greba Ildikó és Pally Katalin

Műszaki szerkesztés és tördelés: *Dobos Sándor, Vezsdel László és Tóth Vivien*

Korrektúra: *Grixa-Varcaba Ildikó, Greba Ildikó és Lizák Katalin*

Borítóterv: *Tóth Vivien*

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felel:

Dobos Sándor (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlegének vezetője)

A kötetben található tanulmányokat a konferencia Tudományos Tanácsa lektorálta.

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

**A konferenciát és a kiadvány megjelentetését
Magyarország kormánya támogatta**

Kiadó: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202, Beregszász, Kossuth tér 6. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Nyomdai munkálatok: „RIK-U” Kft. (cím: 88 006 Ungvár, Kárpáti Ukrajna u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (keményfedelű)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© A szerzők, 2024

© A szerkesztők, 2024

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2024

FERENC RAKOCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE
OF HIGHER EDUCATION

**CHALLENGES AND EFFECTS
OF CRISIS SITUATIONS
ON EDUCATION**

International Academic Conference
Berehove, 30-31 March 2023

Selected papers

Transcarpathian Hungarian College
Berehove
2024

UDC 370:061.3

K-95

The publication contains materials of the international academic conference on *Challenges and Effects of Crisis Situations on Education*, organised by the Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education and Management of Educational Institutions of the Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in Berehove on 30–31 March 2023.

Recommended for publication in printed and electronic form (PDF file format)
by the Academic Council of Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College
of Higher Education (record No. 1 of January 25, 2024)

This volume of conference materials has been prepared by
the Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education
and Management of Educational Institutions and the Division of Publishing
of Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

Edited by:

Emőke Berghauer-Olasz, Éva Hutterer, Ildikó Greba and Katalin Pally

Technical editing and pagination: *Sándor Dobos, László Vezsdel and Vivien Tóth*

Proof-reading: *Ildikó Gricza-Varcaba, Ildikó Greba and Katalin Lizák*

Cover design: *Vivien Tóth*

Universal Decimal Classification (UDC): *Apáczai Csere János Library of Ferenc Rakoczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing:

Sándor Dobos (head of the Division of Publishing of Ferenc Rakoczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education)

Selected papers were proofread by the Scientific Board
of the international academic conference.

Authors are responsible for the content of the conference materials.

**The conference and the publication of selected papers
sponsored by the government of Hungary.**

Publishing: Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Address:
Kossuth square 6, 90202 Berehove, Ukraine. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Printing: “RIK-U” LLC (Address: Carpathian Ukraine Street 36, 88006 Uzhhorod, Ukraine.
E-mail: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (hardback)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© Authors, 2024

© Editors, 2024

© Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2024

A KONFERENCIA TUDOMÁNYOS TANÁCSA

- Dr. habil. Bárczi Zsófia egyetemi docens, dékán** – Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-Európai Tanulmányok Kara (Szlovákia)
- Prof. Dr. Bida Olena egyetemi tanár, tanszékvezető** – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszék (Ukrajna)
- Prof. Dr. Csernicskó István egyetemi tanár, az MTA tagja, rektor** – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Ukrajna)
- Dr. Grabovac Beáta rendkívüli egyetemi tanár** – Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar (Szerbia)
- Prof. Dr. med. Grezsa Ferenc címzetes egyetemi tanár** – Károli Gáspár Református Egyetem, Pszichológiai Továbbképző Központ (Magyarország)
- Dr. habil. Hanák Zsuzsanna egyetemi docens, intézetvezető** – Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Pszichológia Intézet (Magyarország)
- Dr. habil. Híves-Varga Aranka egyetemi docens, intézetvezető** – Pécsi Tudományegyetem, Neveléstudományi Intézet (Magyarország)
- Prof. Dr. Komár Olga egyetemi tanár** – Pavlo Ticsina Umányi Állami Pedagógiai Egyetem, Az Elemi Iskolai Oktatás Módszertana és Innovációs Technológiák Tanszék (Ukrajna)
- Dr. habil. Lidia Marszałek** – Mazóviai Akadémia, Plock (Lengyelország)
- Dr. Orosz Ildikó főiskolai docens, elnök** – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Ukrajna)
- Prof. Dr. Osadchenko Inna egyetemi tanár** – Nemzeti Bioerőforrás- és Természetgazdálkodási Egyetem, Szociális Munka és Rehabilitáció Tanszék (Ukrajna)
- Prof. Dr. Prima Raisza egyetemi tanár** – Leszja Ukrajinka Volinyi Nemzeti Egyetem, Az Elemi Iskolai Oktatás Elmélete és Módszertana Tanszék (Ukrajna)
- Prof. Dr. Pusztai Gabriella egyetemi tanár, az MTA tagja, intézetvezető** – Debreceni Egyetem, Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet (Magyarország)
- Prof. Dr. Tóth Péter egyetemi tanár** – Selye János Egyetem, Neveléstudományi Tanszék (Szlovákia)

НАУКОВА РАДА КОНФЕРЕНЦІЇ

Барці Жофія, доктор габілітований, доцент, декан факультету центральноєвропейських студій Університету Костянтина Філософа в Нітрі (Словакія)

Біда Олена Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна)

Ганак Жужанна, доктор габілітований, доцент, директор інституту психології Католицького університету імені Кароля Естергазі (Угорщина)

Гівеш-Варга Аранка, доктор габілітований, доцент, директор інституту освітніх, педагогічних наук Печського університету (Угорщина)

Грабовац Беата, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальних і гуманітарних наук Новосадського університету (Сербія)

Грежа Ференц, психіатр, професор інституту післядипломної психологічної освіти Реформатського університету імені Гашпара Каролі, Інститут психології (Угорщина)

Комар Ольга Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Україна)

Маршалек Лідія, доктор габілітований, професор Мазовецької академії в Плоцьку (Польща)

Орос Ільдико Імріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, президент Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна)

Осадченко Інна Іванівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Україна)

Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки (Україна)

Пустаї Габрієлла, доктор педагогічних наук, професор, член Угорської академії наук (УАН), директор інституту освіти і культури Дебреценського університету (Угорщина)

Товт Петер, доктор педагогічних наук, професор кафедри освітніх, педагогічних наук Університету імені Яноша Шее (Словаччина)

Черничко Степан Степанович, доктор гуманітарних наук, професор, член Угорської академії наук (УАН), ректор Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна)

SCIENTIFIC COUNCIL OF THE CONFERENCE

Zsófia Bárczi, DSc, professor, dean – Constantine the Philosopher University in Nitra, Fakulte stredoeurópskych štúdií (Slovakia)

Olena Bida, DSc, professor, head of department – Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education and Management of Educational Institutions (Ukraine)

István Csernicsekó, DSc, professor, full member of the Hungarian Academy of Sciences (MTA) rector – Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Ukraine)

Beáta Grabovac, PhD, associate professor – University of Novi Sad, Hungarian Language Teacher Training Faculty, Faculty of Social and Human Sciences (Serbia)

Ferenc Grezsa MD, honorary professor – Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary, Institute of Psychology (Hungary)

Zsuzsanna Hanák, DSc, professor, director of institute – Eszterházy Károly Catholic University, Institute of Psychology (Hungary)

Aranka Híves-Varga, DSc, professor, director of institute – University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Hungary (Hungary)

Olha Komar, DSc, professor, head of department – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Department of professional methods and innovative technologies in primary school (Ukraine)

Lidia Marszałek, DSc, professor – Akademia Mazowiecka w Plocku (Poland)

Ildikó Orosz, PhD, associate professor, president – Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Ukraine)

Inna Osadchenko, DSc, professor – National University of bioresources and nature management of Ukraine, Department of social work and rehabilitation (Ukraine)

Raisa Prima, DSc, professor, head of department – Lesya Ukrainka Volyn National University, Department of Theory and Methodology of Primary Education (Ukraine)

Gabriella Pusztai, DSc, professor, full member of the Hungarian Academy of Sciences (MTA) director of institute – University of Debrecen, Institute of Educational Studies and Cultural Management (Hungary)

Péter Tóth, DSc, professor – J. Selye University, Faculty of Education (Slovakia)

TARTALOM / ЗМІСТ / CONTENT

<i>Empirikus és neveléstörténeti kutatások eredményei / Результати емпіричних та історико-педагогічних досліджень / Results of empirical and educational historical research</i>	19
<i>Boldizsár Boglárka – Cseri Kinga – Sipos Judit: MAGYAR ÉS SZLOVÁK EGYETEMISTÁK TANULÁSI ÉS ÉLETVITELI VÁLTOZÁSAINAK VIZSGÁLATA A VILÁGJÁRVÁNY IDEJÉN</i>	21
<i>Csoóri Zsófia: A KÁRPÁTALJAI TANÍTÓKÉPZÉS SZERVEZÉSI ÉS PEDAGÓGIAI ALAPJAI A CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG IDEJÉN (1919–1938)</i>	35
<i>Inántsý-Pap, Ágnes – Szilágyi, Barnabás: THE SEARCH FOR GREEK CATHOLIC IDENTITY THROUGH UPBRINGING AND EDUCATION</i>	47
<i>Kinczerová Adriana – Szabó L. Dávid: A PANDÉMIA HATÁSA AZ ERASMUS+ MOBILITÁSOKRA A SELYE JÁNOS EGYETEMEN</i>	55
<i>Molnár, Nikoletta: TEACHER-STUDENT COMMUNICATION CHARACTERISTICS AND THE CRISIS SITUATION</i>	67
<i>Pallay Katalin – Nagy-Füzesséry Bernadett: A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA ÉS AZ UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM MAGYAR HALLGATÓI KÖZÖTTI TÁRSAS KAPCSOLATOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA ÉS EZEK HATÁSA A KÉT INTÉZMÉNY HALLGATÓINAK EREDMÉNYESSÉGÉRE</i>	77
<i>Szabó L. Dávid – Sýkora Hernády Katalin: A KOMMUNIKÁCIÓS KOMPETENCIA MEGJELENÉSE A SZLOVÁKIAI ÉS A MAGYARORSZÁGI ÁLTALÁNOS ISKOLÁS OLYAN PEDAGÓGIAI DOKUMENTUMOKBAN, AMELYEK A DUALIZMUS KORSZAKÁVAL FOGLALKOZNAK</i>	101
<i>Szalay Ignác: A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐTTI MAGYAR KÖZÉPISKOLAI TÖRTÉNELEMKÖNYVEK ILLUSZTRÁCIÓI</i>	111
<i>Varga, Aranka: VULNERABLE GROUPS IN CRISIS SITUATIONS: HOW TO SUPPORT ROMA STUDENTS' COPING STRATEGIES</i>	119
<i>Vincze Tamás András: MAGYAR ARISZTOKRATA HÖLGYEK PEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉGE A XX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN</i>	129

<i>Oktatásszervezési és távoktatási tapasztalatok / Досвід організації освітнього процесу та дистанційного навчання / Educational management and distance learning experiences</i>	137
<i>Andl, Helga – Laki, Tamásné: "WE ARE IN THIS TOGETHER" – DISTANCE LEARNING EXPERIENCE IN SMALL SCHOOLS IN A PANDEMIC IN SPRING 2021</i>	139
<i>Андрусик Павло: ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	151
<i>Bernhardt, Renáta: SECONDARY SCHOOL STUDENTS' VIEWS ON DIGITAL EDUCATION IN RELATION TO ON-LINE OPPORTUNITIES IN HIGHER EDUCATION</i>	157
<i>Чичук Антоніна – Кучай Олександр – Гуттерер Єва – Візавер Вікторія: НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ І ВОЄННОГО СТАНУ</i>	167
<i>Dezső, Renáta Anna: "ALL'S WELL THE END'S WELL"? CHALLENGES AND LESSONS LEARNT OF AN INTERNATIONAL PEDAGOGY BACHELOR PROGRAM INTRODUCED IN THE MIDDLE OF THE COVID 19 PANDEMIC</i>	173
<i>Dudás János – Holovács József: ONLINE INFORMÁCIÓS RENDSZER KÉSZÍTÉSE AZ OKTATÁSI FOLYAMATOK ADMINISZTRÁLÁSÁRA A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA RÉSZÉRE</i>	183
<i>Furcsa, Laura: PERCEIVED BENEFITS OF ONLINE ORAL EXAMINATIONS AT UNIVERSITIES</i>	191
<i>Fábián Márta – Bárány Erzsébet – Lechner Ilona – Huszti Ilona: A RÁKÓCZI-FŐISKOLA HALLGATÓINAK ATTITÚDJE A (NYELV)TANULÁSHOZ A TÁVOKTATÁS SORÁN</i>	199
<i>Kecskés Judit: KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK A MAGYAR ALAPSZAKOS KÖZÖS KÉPZÉS FINNUGOR NÉPEK ÉS NYELVEK C. TÁRGYÁNAK OKTATÁSÁBAN</i>	215
<i>Magyar, Ágnes: HOW HAVE SECONDARY SCHOOL STUDENTS EXPERIENCED DIGITAL WORK SCHEDULES?</i>	225
<i>Prescott-Pickup, Francis J: DISTANCE LEARNING DURING THE COVID-19 PANDEMIC: THE EXPERIENCE OF STUDENTS IN A LARGE HUNGARIAN UNIVERSITY</i>	235
<i>Прядко Олександр: ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ</i>	247

<i>Oktatástechnológiai innovációk / Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі / Innovative educational technologies</i>	251
<i>Árva, Valéria – Márkus, Éva – Trentinné Benkő, Éva: APPLICATION OF EARLY LANGUAGE TEACHING METHODOLOGY IN DIGITAL EDUCATION. A RESEARCH PROJECT BY THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES AND THE FACULTY OF PRIMARY AND PRESCHOOL EDUCATION, EÖTVÖS LORÁND UNIVERSITY</i>	253
<i>Baksa Adrien – Sztojka Mirosláv: A PROBLÉMAMEGOLDÓ GONDOLKODÁS TANÍTÁSA-TANULÁSA MATEMATIKA-ÓRÁN</i>	267
<i>Csucska Petra – Csopák Éva: AZ OLVASÁS IRÁNTI ATTITŰD VIZSGÁLATA AZ ESZENYI BÁZISISKOLA ALSÓ TAGOZATOS TANULÓINAK KÖRÉBEN</i>	275
<i>Jaskóné Gácsi, Mária: GAMIFICATION – TESTS OF STRENGTH IN THE DIGITAL SPACE FROM AN EDUCATOR'S PERSPECTIVE</i>	283
<i>Gonda, Zsuzsa: THE FEATURES OF TEACHING METHODS IN ONLINE HUNGARIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS DURING PANDEMIC</i>	295
<i>Гікоб Андрія: РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ</i>	307
<i>Molnár, Ákos – Prisztočka, Gyöngyvér: THE POSSIBILITY OF A NEW TREND IN THE TEACHING OF PHYSICAL EDUCATION IN SCHOOLS</i>	313
<i>Nagy Béla: A GENETIKA ONLINE OKTATÁSÁNAK SAJÁTSÁGAI</i>	327
<i>Nagy-Kolozsvári, Enikő – Fábrián, Márta – Huszti, Ilona: USING GAMES IN THE YOUNG LEARNER ENGLISH CLASSROOM IN TRANSCARPATHIA</i>	333
<i>Papp, Beáta: HUNGARIAN-ITALIAN BILINGUAL EDUCATION IN THE LIGHT OF PUBLIC EDUCATION POLICY</i>	343
<i>Papp Gabriella: ONLINE FELÜLETEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA OKTATÁSSZERVEZÉS ÉS E-TEST SZERKESZTÉSE CÉLJÁBÓL</i>	351
<i>Tadeyeva Maria – Tadeyev Petro – Pávlovics Judit: INNOVÁCIÓS TECHNOLÓGIÁK FEJLŐDÉSE A TEHETSÉGGONDOZÁSBAN</i>	359

<i>Szabó L. Dávid: A KOMMUNIKÁCIÓS KOMPETENCIA DIGITÁLIS FELADATOKKAL VALÓ FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA 7. ÉVFOLYAMÁN A DUALIZMUS KORSZAKÁNAK TANÍTÁSÁKOR</i>	367
<i>Az ukrainai oktatás helyzete a pandémia és a háborús körülmények között / Стан освіти в Україні в умовах пандемії та війни / The educational situation in Ukraine during the pandemic and war</i>	379
<i>Борисюнок Максим: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	381
<i>Васютіна Тетяна: ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 «ПОЧАТКОВА ОСВІТА»</i>	387
<i>Височан Леся: ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ</i>	395
<i>Джандя Галина: ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ</i>	401
<i>Дзямко Вікторія – Дзямко Віталій: ТРАНСФОРМАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ЗДІЙСНЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ</i>	405
<i>Золотаренко Тетяна: ДОСВІД ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У НОРВЕГІЇ</i>	411
<i>Кіт Галина: НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ОРІЄНТАЦІЯ НА ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ</i>	417
<i>Коломісць Дмитро – Івашкевич Євген – Тертична Таїсія: РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ</i>	425
<i>Лазаренко Наталія – Коломісць Алла – Жовнич Олеся: МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ</i>	431
<i>Орос Ільдико – Біда Олена – Кучай Тетяна: ОСВІТА В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ І НАСЛІДКІВ ПАНДЕМІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	435

<i>Осердчук Ольга</i> : ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСТВА ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ З МЕТОЮ ЯКІСНОГО МОНІТОРИНГУ	443
<i>Силадій Іван – Маринець Надія</i> : ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ГЛОБАЛЬНОГО ВИМІРУ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	449
<i>Хижняк Інна</i> : ПРОБЛЕМАТИКА НАУКОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	455
<i>Чопак Єва</i> : МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	463
<i>Шука Галина</i> : ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ЗА ВИБОРОМ.....	469
<i>Inklúzió – lelki egészség – egészség tudatosság – perspektívák / Інклюзія – психічне здоров'я – усвідомлене ставлення до здоров'я – перспективи / Inclusion – mental health – health awareness – perspectives.....</i>	477
<i>Атрощенко Тетяна</i> : ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	479
<i>Berghauer-Olasz Emőke</i> : MENTÁLHIGIÉNÉS TÁMOGATÓ CSOPORT LEHETŐSÉGEI A FELSŐOKTATÁSBAN.....	485
<i>Biró Brigitta</i> : RAJZFEJLŐDÉSI SAJÁTOSÁGOK ÓVODÁS- ÉS KISISKOLÁSKORBAN	497
<i>Bús Ágnes – Bús Éva – Kovács-Bogya Tünde – Szántainé Baráth Anita</i> : SZEREPKONFLIKTUSOK A FELSŐOKTATÁSBAN A PANDEμία IDEJÉN	507
<i>Ceglédi Tímea – Fekete Dorottya – Pusztai Gabriella</i> : ÉRTÉKEK A REZILIENS PEDAGÓGUSOK ÉLETÚTJAIBAN.....	517
<i>Csebil Anikó</i> : TESTI ÉS LELKI EGÉSZSÉG, SPORTOLÁSI SZOKÁSOK A FŐISKOLAI CAMPUSON A PANDEμία IDŐSZAKÁBAN.....	523
<i>Erdei, Róbert</i> : A PROGRAMME TO FOSTER RESILIENCE AMONG KINDERGARTEN CHILDREN.....	531
<i>Греба Ілдіко – Шелельо Тетяна – Гаврилюк Ілона</i> : БУЛІНГ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТА ВПЛИВ РІЗНИХ ФАКТОРІВ НА ЙОГО РОЗВИТОК	539

<i>Hanák Zsuzsanna</i> : ÁLLAPOT- ÉS VONÁSSZORONGÁS VIZSGÁLATA EGYETEMI HALLGATÓK KÖRÉBEN.....	545
<i>Kiss Magdaléna</i> : TANÁRI ATTITŰD A VAKOK OKTATÁSÁBAN.....	553
<i>Kondé Zoltán – Kovács Judit</i> : A COVID-TAPASZTALATOK ÖSSZEFÜGGÉSE A COVIDDAL KAPCSOLATOS IMPLICIT BEÁLLÍTÓDÁSOKKAL.....	561
<i>Kós Nóra</i> : KRÍZISHELYZETBEN ADÓDÓ TRAUMA TERÁPIÁJA.....	571
<i>Lestyán Erzsébet</i> : KRÍZISHELYZETEK MEGOLDÁSA PEDAGÓGIAI MÓDSZEREKKEL	579
<i>Михайлович Кристина</i> : ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ УГОРЩИНИ.....	587
<i>Пісняк Валентина</i> : ІНКЛЮЗІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЯК ПІДТРИМАТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	593
<i>Sándor Zita</i> : COVID–19-JÁRVÁNY MEGÉLÉSE ÉS BIOPSZICHOSZOCIÁLIS HATÁSA EGYETEMI HALLGATÓK KÖRÉBEN	599
<i>Simon Gabriella</i> : AZ ONLINE OKTATÁS HATÁSAI A PANDÉMIA ALATT, LEHETŐSÉGEINK.....	615
<i>Sütő Éva</i> : TÁPLÁLKOZÁSI SZOKÁSOKAT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK KISISKOLÁSKORBAN A PANDÉMIA IDEJE ALATT.....	625
<i>Sýkora Hernády Katalin – Horváth Kinga – Pribéck László – Szabó L. Dávid</i> : A TÁVOKTATÁS HATÁSA A TANÁRI ÉNHATÉKONYSÁGRA	635

TANÁRI ATTITŰD A VAKOK OKTATÁSÁBAN

Kiss Magdaléna

*Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
Pedagógia Kar Tanító- és Óvóképző Intézet
kiss.magdalen@uni-eszterhazy.hu*

A tanulmány központi témája a tanári attitűd bemutatása a látássérültek sikeres oktatásában. Ez a pozitív és tudatos magatartásforma hozzájárul ahhoz, hogy a fiatalok a különböző tantárgyi ismeretek tükrében megtalálják azokat a potenciális erőforrásokat, amelyek a pályaorientációban segítenek, hogy későbbi éle szakaszukban érvényesülhessenek. Munkám négy alappillére: 1. nehézségek a tanulás első szakaszában, 2. tanári attitűdök, 3. oktatási folyamat magyarórán, 4. a sikeres tanítás megvalósítása.

1. Nehézségek a tanulás első fázisában. A vizuális korlátokkal élők helyzetét az alábbi szintek ábrázolják a látásmaradvány mértéke alapján: **a)** vakok, akik nem rendelkeznek látásmaradvánnyal, vízusuk 0, fényt sem érzékelnek; **b)** aliglátók, akik látásteljesítménye 0,01–10% között van, szembe-tegségük súlyos fokú, már a tapintásos ismeretszerzésre is rászorulnak, fény-érzékenyek, ujjolvasók, akiknek szemüveggel korrigált látásélessége 10%-ig terjed, de a látótér 20%-nál szűkebb. Ebben az esetben az a csekély látásmaradvány a tájékozódás és a közlekedés szempontjából ugyan felbecsülhetetlen érték, de pedagógiai szempontból kevésbé hasznosítható. Számukra a tapintó, Braille- (Flamich–Horváth 2010) olvasás és -írás lehet a tanulás és a művelődés eszköze; **c)** gyengénlátók, akik látásteljesítménye, szemüveggel korrigált látásélessége 10–30% között van. Bár a gyengénlátók látásvesztése fölöttébb súlyos, mégis látó típusú életmódot folytatnak, ezért elsősorban képességeik kibontakoztatásában, az oktatásban és a képzésben szorulnak segítségre. Mindegyik esetben elengedhetetlenül fontos a pontos definiálás, hiszen vak személyt nem lehet gyengénlátónak titulálni eufemisztikus céllal sem, mivel így az ő valós önmeghatározását érzi megcsorbítva. Jelen munkámban a visszafordíthatatlan látásvesztéssel élő fiatalok iskolai életét mutatom be, ahol a genetikai okok mellett szerepel a koraszülöttek szemideghártyájának károsodása (ROP, Retinopathia Praematurorum).

Azok a nehézségek és akadályok, amelyekkel a látássérült diákok meg kell küzdjenek, a látók számára gyakran láthatatlanok, pedig a lelki jellegűek

mellett fizikai korlátokról is említést kell tennünk. Ilyen empirikus probléma a sikeres felvételi utáni új környezetbe kerülés, amikor a hatalmas munka és türelem által megszokott környezet lecserélődik egy merőben idegenre. Jóllehet, az akkomodálódás néhány hónapja letelik ugyan, de a stresszfaktorok száma csupán részben csökken, mert azt meghatározza a tanóra hangulata, a diáktársak megnyilvánulása (verbalitás, zúgás, morajlás stb.). A kapcsolatok alakulása kezdetben ingatag, gyakran kétpólusú, hiszen a jó kezdet után negatív élmények is megszakíthatják a társas interakciókat. Kardinális kérdés, hogy mindebből mi tartozik a szaktanárra, és oda kell-e figyelnie arra, hogy miként (pontosabban milyen akadályokat legyőzve) jut el időre, becsengetésig a szaktanterembe egy sérült látású serdülő, milyen lelkiállapotban ül be az órájára, és egyáltalán mi vagy ki motiválja arra, hogy készüljön a tanórára? Ha hétköznapi iskolai étellel kapcsolatos megpróbáltatásokra tekintünk, nyilvánvaló, hogy a határok összerosódnak egy ép és egy látáskárosult diák esetében, mégis a nem látónak van nehezebb helyzete a látók között, amit egy látó konkrétan nem vizualizál, nem vesz észre.

2. Tanári attitűdök. Az általános tanári célok alapvetően a követelmények teljesítésére szorítkoznak, hogy olyan alapelvárásoknak tegyenek eleget, mint a kompetenciaalapú tudásátadás és a sikeres érettségire való felkészítés. Talán a mindennapok forgatagában háttérbe szorul a diák megismerésének vágya (különösen, ha a diák introvertált), egy bizonyos fokig részévé válni kívülről a diák belső világának, valamint a különleges és közös munka örömeinek az igénye. Valójában ezek egyenként is meghatározó és néha nehezen megvalósuló teendők korántsem lehetetlenek. Ezeknek a dilemmáknak az egyik elemi kulcsszava a *tanári attitűd*, amelynek fontos összetevője a tudatosság és az érzelmi viszonyulás személyekhez, csoportokhoz, tárgyakhoz, ismerettartalmakhoz stb. Mivel jelentősen befolyásolja a tanulási motivációt, elősegíti vagy hátráltatja a jó eredmények elérését és a különféle kompetenciák elsajátítását. Az attitűd összetevői (kognitív, affektív és viselkedéses) szerint a kognitív komponens az egyénnek a magatartás tárgyával kapcsolatos ismereteire vonatkozik. Az affektív alkotórész a személynek az attitűd tárgyára irányuló érzéseit foglalja magában, míg a viselkedéses összetevő arra utal, hogy a személy milyen hozzáállást tanúsít az adott helyzetben – közelítő vagy inkább távolító jellegűt. A követendő tanári magatartás ismérvei a következők: törekszik a fiatalok világáról minél több ismeretet szerezni, tiszteli különbözőségeiket, jogait; szakmai műveltségét nem tekinti állandónak, kész a folyamatos szaktudományi, szakmódszertani és neveléstudományi megújulásra; pedagógiai helyzetekben képes együttműködésre, kölcsönösségre, asszertivitásra, se-

gító kommunikációra; nyitott arra, hogy a konfliktushelyzetek, problémák feltárása érdekében szakmai segítséget kérjen és elfogadjon (Gaál–Jászai 2015). Érdeemes nyomkövetni mindezek megvalósulását nem ép látású fiataloknál, és felmérni azt, hogy milyen energiatöbblettel jár mindezek megvalósítása.

A probléma újabb megválaszolendő kérdéseket generál, ha figyelembe vesszük már a kezdeti felállást, esetünkben egy integrált és egyben inkluzív oktatást biztosító gimnáziumban történő pedagógiai munka során (Hegyiné et al. 2008). Először IX. osztály elején az akkomodálódás időszakában a beilleszkedés, az összecehszolódás, az első barátságok kialakulása jellemző, így maga a tanulás a változatos és változékony környezeti hatások következtében kissé háttérbe szorul. Ez az ingergazdag környezet a látássérültek esetében számtalan kihívást rejt magában az iskolába való eljutástól a különböző osztálytermekben tartott órákra való pontos megérkezésem át az oktatás megkezdéséig. Kérdés, hogy tisztában van-e ezekkel a körülményekkel az a tanár, aki először lép be az osztályba? Csak a tananyag leadása és számonkérése a cél, vagy kell-e tudnia erről egy pedagógusnak? Természetesen igen, ismernie kell az oktatónak a helyzetet, aminek legalább két oka van: az egyik, hogy a tanár ne szánalmat érezzen az ilyen tanuló iránt, hanem olyan személyiséget fedezzen fel benne, aki sokkal több akadályt képes legyőzni a mindennapokban, mint egy ép érzékszervekkel rendelkező serdülő korú fiatal; a másik ok az, hogy meg kell értenünk, hogy amit mi, látóként a mi szemszögünkből hiánynak tekinténénk a látássérültek életében – amennyiben nem látásvesztésről van szó –, számukra saját világuk ugyanolyan teljes és egész, mint nekünk a miénk. Ezt úgy érhetjük el, hogy hagyjuk bevezetni magunkat abba a dimenzióba, ami számunkra ismeretlen lehet. Ennek a gesztusnak a realizálása meglehetősen nagy segítséget jelenthet a közeledés, ismerkedés interakcióiban. A Láthatatlan kiállítás meglátogatható néhányszor, de a tanórák egyedisége, megismételhetlensége élményforrás lehet a látó, a nem látó diák és az oktató számára egyaránt. Ennek egyik módja az *alkalmazkodás* fogalma: ki és kihez kell alkalmazkodjon, mikor és milyen helyzetben? Döbbenetes belegondolni, hogy egy nem látó embernek a látók világában kell érvényesülnie, ezért az alkalmazkodás minden lehetséges változatát latba kell vetniük, míg az ép látású emberek kevesebb problémával küzdenek meg ezen a téren. A tanár és a diáktársak ideális alkalmazkodása is eltörpül a fentebb leírt kihívásokkal szemben, amelyeket a látássérülteknek meg kell vívniuk. Ezzel összefüggésben merül fel az érzékenyítésre való nevelés, bár találóbb terminusnak bizonyul a *személetformálás* fogalma és annak praktizálása egy osztályfőnöki óra keretén belül (pl. kipróbálhatják az érdeklődők a fehérbottal történő közlekedést, megismerkedhetnek

a Braille-írással, a beszélő számítógéppel és a beszélő mobiltelefonnal stb.). Az effajta megközelítési mód minden egyes tanórára kihat, és elősegíti a diák-diák, tanár-diák kooperációt.

A *pozitív és negatív diszkrimináció* bonyolultabb helyzetre világít rá, és gyakran szignifikáns eltéréseket mutat az iskolai életben (Lukács 2019). A diszkrimináció megkülönböztetést jelent: a negatív diszkrimináció a hátrányos megkülönböztetés, a pozitív diszkrimináció pedig az előnyben részesítés. Ideális állapot lenne, ha a diákok semmilyen negatív megkülönböztetéssel nem élénének, azonban ennek ellenőrzése nem valósul meg minden esetben, így a pedagógusra hárul, hogy ezt biztosítsa az osztályban a legjobb szakmai tudása és erkölcsi meggyőződése szerint. A látó diákok, akik először szembesülnek látássérült társuk helyzetével, érzelmileg lavíroznak a túl sok segítségnyújtás, a bátortalanság vagy éppen a látszólagos közömbösség között. Ebben a szituációban a tanár facilitátorként jelenhet meg, aki kompromisszum kialakításával teheti optimálissá a kialakult helyzetet. Amennyiben a tanár pozitív diszkriminációval él a látássérültek javára (pl. kevesebb házi feladat, gyengébb szóbeli feleletre jobb jegy stb.), az a diáktársaival való kapcsolatrendszerét kikezdeheti. Lehetséges megoldásnak tűnik, a következetesség és az adott helyzetben való konfliktuskezelés vállalása, amennyiben a közös megbeszélés módszere nem bizonyulna elegendőnek.

Összefoglalva a tanári célok és attitűdök témakörét megállapíthatjuk, hogy rendkívül fontos a megfelelő korreláció kialakítása minden diákkal, függetlenül a fizikai állapot jellegétől, hiszen a kölcsönösség tükrében lehet produktívan együttműködni.

3. Oktatási folyamat magyarórán. A téma gyakorlati megvalósulását illetően meg kell nevezni az oktatást segítő személyeket és eszközöket, azaz a gyógypedagógust, a tanár személyét, valamint a különféle író-felolvasó technikai eszközöket. A gyógypedagógus, tiflopedagógus szakmai kvalitásai közé tartozik, hogy felkészült, érzékeny, tudatos, kitartó és alázatos, és bár szolgálatkész, mégsem kényszeríthető szervilis helyzetbe, hanem minket segítő társként tekinthetünk rá. Az ő felszínen észrevehető szolgálata gyakran úgy látszik, mintha kísérő lenne, pedig hatalmas háttérmunkát végez minden tantárgy esetében, amivel megkönnyíti a látássérültek tanulását és az oktatók munkáját. A diák szülei (ha egy háztartásban vannak gyermekükkel vagy ha egyáltalán élnek) őszinte beszélgetés révén juthatnak közös nevezőre a pedagógussal, tájékoztatva őt a gyermekük továbbtanulásával kapcsolatos célokról. Nagy segítséget jelenthet a kollégák kumulatív hatású konzultációja egy mikroértekezlet alkalmával, ahol az érett gondolkodású, tapasztalt kollégák ki

tudnak lépni az „omnipotent” szerepből, és a fiatalabb vagy járatlanabb kollégákat át tudják vezetni egy nehezebb helyzetben. Felbecsülhetetlen segítséget nyújthat minden ép látású diák a tanárnak és a látássérült diáknak egyaránt, moderátorrá válva egyes helyzetekben, pl. egy-egy kirándulás alkalmával.

Az infokommunikációs technikai eszközök szintén nagy szolgálatot tehetnek. A látássérült tanulók informatikaoktatása, valamint a sérülésspecifikus informatikai ismeretek megszerzése nem csupán a látássérült emberek (gyógy) pedagógusai és rehabilitációs szakemberei, hanem a befogadó pedagógusok számára is alapvető fontosságú (Jones et al. 2018), hiszen a többségi iskolában tanuló vak és gyengénlátó diákok a tanórák zömén velük dolgoznak – többek közt magyarórán. A felgyorsult technikai fejlődésnek köszönhetően napjainkban igen változatos a látássérült személyek digitális eszköztára. Több képernyőolvasó szoftver, például az országlicenz keretében ingyenesen elérhető JAWS for Windows, illetve az ingyenes NVDA segíti a számítógépen végzett munkát (Farkasné et al. 2021). A Braille-írás ismerete már kisebb osztályokban jelen van a látásproblémával küzdők életében (Bieber 2016), míg a gimnáziumban a hordozható számítógépen való írás veszi át a vezető szerepet. További alkalmazások a Robobriaille (2004 óta), de a Word és PDF helyett a TXT kiterjesztésű fájlok a preferáltabbak szerkeszthetőségüknek köszönhetően. A tudáselsajátítás mélysége és mennyisége, valamint a tudásalkalmazás képességének fejlődése az aktív tanulási folyamatban való részvétellel valósul meg a fenti segédletek bevonása által.

Számos nemzetközi tanulmány (Corn et al. 2002, Zhou et al. 2012) arról számol be, hogy a látássérült tanulókkal dolgozó többségi pedagógusok nem találták magukat kellően jártasnak az informatikai eszközök akadálymentes használata terén, ugyanakkor a kutatások mindegyike hangsúlyozza, hogy a megkérdezettek nyitottak látássérülés-specifikus informatikai tudás megszerzésére. Ezt elősegíti az a tény is, hogy az informatikai ismeretek bővítése jóval kevésbé megterhelő, mint például a Braille-írás elsajátítása.

A tanórán a verbalizmus és az írásbeliség egyaránt megjelenik. Az első esetben a szóbeli performancia érvelés során, feleltetés alkalmával, csoportmunka közben vagy egyéb tevékenységek folyamán bizonyul megfelelő eszköznek. Az olvasóprogram segítségével versolvasás is megvalósítható, amihez adott a diákok kiváló memóriája és osztott figyelme: miközben elmondja, amit az olvasóprogram felolvas, a program tovább olvas, amit szintén hall és megjegyez a diák, így a felolvasás folyamatossága biztosított. A sikeres megvalósítás titka a különösen gyors beszédhallás és -percepció, míg a reprodukció már lassított, hogy a többi diák számára érthető legyen. Ennek köszönhetően egy vers első alkalommal való felolvasása lehet hangsúlyos, kifejező előadásmódú.

A tanári kommunikáció és a körülírás nélkülözhetetlen a tanóra folyamán, bár néha akadályokba ütközik, például a színek megnevezése vakon született diákok részére. Rendkívül lényeges eleme a tanórának a tanári bemutató olvasás egy rövidebb alkotás vagy terjedelmesebb mű részletének az interpretálása esetében. A nem látó diákoknál az előszó hallása különösen értékes, mert a gépies hang kifejezéstelen, monoton és nem biztosít semmilyen élményforrást, ezért szeretik még azokat a műalkotásokat hallgatni, amelyeket önkéntesek olvasnak fel vagy éppen színészek mondanak el. A jegyzetírás jól működik, ha a tanár miközben a táblára ír, mondja is a szöveget, a nem látó diákok pedig a laptopjukon írnak. Megjegyzendő, hogy rendkívül gyors gépelési technikájuknak köszönhetően gyakran sokkal több információt lejegyeznek, mint ami a többiek füzetébe kerül, de az is megesik, hogy a tanári diskurzus 80–90%-át rögzítik. Ami a szóbeli és írásbeli megnyilvánulás arányát illeti, sajnos gyakran eltolódhat a beszéd irányába, pedig eltekintve az apró helyesírási hibáktól, félreütésektől és szerkesztésbeli egyedi megoldásoktól, ez a módszer is jól működik.

Tanórán jelentkező nehézség lehet az önállóság hiánya egyes részfeladatok esetében, különböző stresszfaktorok, a vizuális információk pontatlan verbalizálása a látók részéről, egy fontos információ táblára való felírása, ami szóban viszont nem hangzik el (pl. házi feladat, dolgozat időpontja) vagy akár a mondatelemzési ágrajz megszerkesztése. Ez utóbbira a megoldás a mondatrészek kiírása ábrázolás nélkül a szintagmák szerint. Erősségek között említhető a kimagaslóan jól működő munkamemória, az osztott figyelem, ami egyszerre több kommunikációs csatorna együttes aktivizálását teszi lehetővé. Nem okoz gondot a szövegértés sem, mert rákeresnek a feladat kulcsszavaira a szövegben, és így sikerül megválaszolni a kérdést. Az esszéírás tartalmi részének rögzítése nem ütközik akadályokba, inkább a szerkesztés mutat némi újdonságot: a mondatok külön sorba kerülnek, a bekezdések pedig egy kihagyott sorral lesznek jelölve.

4. A sikeres tanítás megvalósítása. Felmerül a kérdés, hogy szükséges-e egyéni fejlesztési terv a tanuló képességeinek ismeretében és lehetőségei alapján a mérhető teljesítmény eléréséhez, amely tartalmazza a tanuló egyéni tanulási programját, illetve mindazokat a fejlesztési igényeket, feladatokat, tennivalókat, amelyek a tanuló előmeneteléhez szükségesek. Ha igen, minden tantárgy esetében mindegyik pedagógusnak kötelezően meg kell írnia ezt a programozott munkatervet, vagy csak a fejlesztőpedagógusnak. Kétségtelen, hogy lelkiismeretes és ezen a téren is felkészült szaktanárnak ez nem akadály, de minden bizonnyal produktívabb eredményhez vezet, ha a gyógypedagógus útmutatása szerint jár el. Ezért kulcsfontosságú közte és a pedagógus között

folyamatos és rendszeres kommunikáció jöjjön létre, például a fájlok formátumáról vagy egy várható témazáróra való felkészülésről, akár az időközben adódó nehézségekről és azok megoldási lehetőségeiről.

Az érettségi vizsgán való megmérettetés formai követelményei kevésbé vannak kidolgozva és akadálymentesítve a gyakorlatban. Az írásbeli részt felváltja ugyan egy szóbeli (tehát kétszer kell tételt húzni), de ha a feladatlap képet, táblázatot, összepárosítós feladatot tartalmaz, a program nem tudja értelmezni, a gyógypedagógus magyarázatát pedig a vizsgabizottság segítségnyújtásnak is titulálhatja. Ez rendkívül kényes kérdés, mert az elért pontszámok függvényében alakul az érettségiző diák sorsa. Jó érettségi vizsgaeredményekkel társadalomtudományi és bölcsészettudományi területen tanulnak tovább a látássérült fiatalok, esetleg idegen nyelvű szakokat is választanak, de az informatika terén is megállják a helyüket.

Meglátásom szerint megtisztelő feladat egy fiatalot a pályáján elindítani, és ennek alapvető feltétele a pozitív tanári attitűd, a hivatástudat, az elszántság, a rugalmasság, a kitartás és a bábáskodás. Nagy dolog jelen lenni és támogatni, amikor megszületik egy vágy, egy elhatározás annak az ifjú felnőttnek az életében, aki bizonyos szempontból rövid, de annál inkább meghatározó ideig tartozik a pedagógus szárnya alá.

Hivatkozott irodalom

- BIEBER Mária (2016): *A magyar Braille-írás, Braille-ábécé*. Bevezetés a Braille-írás-olvasás „rejtelseibe”, Budapest
- Letöltve: 2023. 04. 07.
<https://www.mvgyosz.hu/tudjon-meg-tobbet-hu/braille-iras/>
- CORN A. L. – WALL R. S. (2002): *Access to multimedia presentations for students with visual impairments*. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 96(4), 196–211. <https://doi.org/10.1177%2F0145482X0209600402>
- FARKASNÉ GÖNCZI Rita – GÁSPÁR Nóra – GOMBÁS Judit – VERESS Éva Ilona (2021): *Kapcsolódási pontok a vak tanulók oktatásában és a gyógypedagógus képzésben a digitális kultúra területén*. *Gyógypedagógiai Szemle*, 49(1), 62–72.
- FLAMICH Mária – HOFFMANN Rita (2010): *A tapintható írásrendszerek történeti áttekintése*. *Iskolakultúra* 2010(10) melléklete. Vakok Iskolája ELTE Doktori Iskola, Budapest 1–17. <https://tanarkepzo.uni-miskolc.hu/files/19466/Tan%C3%ADtani%202022%20k%C3%B6tet.pdf> (2023. 04. 07.)
- GAÁL Gabriella – JÁSZAI Éva (2015): *Pedagógus-mesterség*. Líceum Kiadó, Eger http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/hunline_pedpszi/16_pedagogus_mesterseg/1122_attitdknzetek.html (2023. 04. 07.)
- HEGYINÉ HONYEK Katalin – MÁNDI Tiborné – PARASZKAY Sára (2008): *Sérülés-specifikus eszköztár gyengénlátó és aliglátó gyermekek, tanulók együttneveléséhez*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, Budapest.
- JONES B. A. – RUDINGER B. – WILLIAMS N. – WITCHER, S. (2019): *Training preservice general educators in assistive technology competencies for students with visual impairments*. *British Journal of Visual Impairment*, 37(1), 29–39. <https://doi.org/10.1177%2F0264619618814066>
- LUKÁCS Réka (2019): *Ésélyegyenlőségi alapfogalmak*. <https://vgyke.com/eselyegyenlosegi-alapfogalmak/> (2023. 04. 07.)
- ZHOU L. – AJUWON P. M. – SMITH D. W. (2012): *Assistive technology competencies for teachers of students with visual impairment: a national study*. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 106(10). 597–608. <https://doi.org/10.1177%2F0145482X1210601010>

В 41 Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування. Наукове видання (Збірник наукових праць) Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II / Редактори: Емьовке Бергхауер-Олас, Єва Гуттерер, Ілдіко Греба та Каталін Поллої. Берегове: ЗУІ ім. Ференца Ракоці II, 2024. – 652 с. (українською, угорською та англійською мовами)

ISBN 978-617-8143-15-2 (палітурка)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

Збірник наукових праць містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування», яка відбулася 30–31 березня 2023 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

УДК 370:061.3

Наукове видання

**ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ
ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ
УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

2024 р.

Рекомендовано до видання у друкованій та електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(протокол №1 від «25» січня 2024 року)

Підготовлено до видання кафедрою педагогіки, психології, початкової, дошкільної
освіти та управління закладом освіти спільно з Видавничим відділом
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

За редакцією:

Емьовке Бергхауер-Олас, Єва Гуттерер, Ілдіко Греба та Каталін Поллої

Технічне редагування та верстка: *Олександр Добош, Ласло Вездел та Вівісі Товт*

Коректура: *Ілдіко Гріца-Варцаба, Ілдіко Греба та Катерина Лізак*

Дизайн обкладинки: *Вівісі Товт*

УДК: *Бібліотека ім. Опаці Черє Яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Матеріали наукового видання рецензовані Науковою радою
міжнародної науково-практичної конференції.

За зміст наукових праць відповідальність несуть автори.

**Проведення конференції та друк видання здійснено
за підтримки уряду Угорщини.**

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (адреса:
пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)
*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 7637 від 19 липня 2022 року*

Друк: ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Карпатської України 36, м. Ужгород, 88006. Електронна
пошта: print@rik.com.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

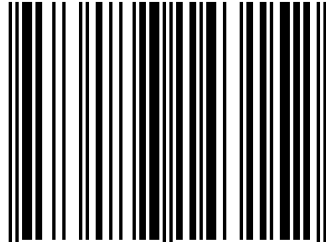
Підписано до друку 21.05.2024. Шрифт «Garamond».

Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Друк цифровий. Ум. друк. арк. 52,98.

Формат 70x100/16. **Замовл. №**

ISBN 978-617-8143-15-2

9 786178 143152